

Zborník medzinárodnej vedeckej konferencie

Univerzity J. Selyeho -2016

„Súčasná aspekty vedy a vzdelávania”

Sekcie pedagogických vied

Komárno, 13.-14. september 2016

A Selye János Egyetem 2016-os

„Korszerű szemlélet a tudományban és az oktatásban”

Nemzetközi Tudományos Konferenciájának tanulmánykötete

Pedagógiai szekciók

Komárom, 2016. szeptember 13-14.

Zostavovatel'ia - Szerkesztők:

PaedDr. György Juhász, PhD., Mgr. Yvette Orsovics, PhD., PaedDr. Melinda Nagy, PhD.

Recenzenti - Recenzensek:

prof. Dr. Béla Pukánszky, DrSc., doc. PhD. József Liska, PhD., Dr. habil. Ádám István Nagy, PhD., Dr. habil. Ing. István Szökö, PhD., PaedDr. Edita Szabó, PhD., PaedDr. Dobay Beáta, Dr. habil. Drahota-Szabó Erzsébet, PhD., Dr. habil. Dr. Mária Magdolna Németh, CSc., prof. Dr. András Németh, DrSc., Mgr. Orsovics Yvette, PhD., PaedDr. Puskás Andrea, PhD., PaedDr. Patrik Šenkár, PhD., Simon Szabolcs, PhD., Szabó Péter, Mgr. Szarka Katarína, PhD., Tóth Sándor János, PhD., Mgr. Tóth-Bakos Anita, PhD., Dr. habil. Vilmos Vass, PhD.

Rozsah: 35,2 AH

Počet strán: 455

Miesto vydania: Komárno

Vydavateľ: Univerzita J. Selyeho

Dátum vydania: 2016

Terjedelem: 35,2 szerzői ív

Oldalszám: 455

Megjelent: Komárom

Kiadó: Selye János Egyetem

A kiadás éve: 2016

ISBN 978-80-8122-187-3

9 788081 221873

Univerzita J. Selyeho - Selye János Egyetem

Zborník

medzinárodnej vedeckej konferencie

Univerzity J. Selyeho -2016

„Súčasná aspekty vedy a vzdelávania”

Sekcie pedagogických vied

A Selye János Egyetem 2016-os

„Korszerű szemlélet a tudományban és az oktatásban”

Nemzetközi Tudományos Konferenciájának

tanulmánykötete

Pedagógiai szekciók

2016

TARTALOMJEGYZÉK – OBSAH

Előszó – Predslov.....	2
Szekciók – Sekcie.....	3
Program – Program.....	4
Programbizottság – Programový výbor.....	5
Szervezőbizottság – Organizačný výbor.....	6
Tartalomjegyzék – Obsah.....	7

Plenáris előadás – Plenárna prednáška.....	11
---	-----------

Katalin KÉRI.....	11
A NEVELÉSTÖRTÉNET HELYE ÉS SZEREPE A KOMPETENCIA ALAPÚ PEDAGÓGUSKÉPZÉSBEN	

„Innováció a neveléstudományban” szekció – Sekcia „Inovatívny prístup v pedagogike“	17
--	----

Zsófia BÉCSI.....	19
A SZABADSÁG, MINT INNOVATÍV MÓDSZER	

Krisztina BERNÁTH.....	32
A FELSŐOKTATÁSI KÖRNYEZET TENDENCIÁI A MAGYARORSZÁG- ROMÁNIA HATÁRMENTI TÉRSÉGBEN	

Rózsa BERTÓK.....	42
A JÁTÉKELMÉLETI MODELL MINT KOMPLEX TANÍTÁSI MÓDSZERTAN	

Rita BODÁNÉ KENDROVICS - Mária KOVÁTS-NÉMETH.....	58
KÖRNYEZETI ATTITÜDÖK FEJLESZTÉSE A KÖRNYEZETMÉRNÖK KÉPZÉSBEN	

Szilvia GOLYÁN.....	73
A MÉLTÁNYOSSÁG ELVÉNEK ÉRVÉNYESÜLÉSÉT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK A KISGYERMEKKORI INTÉZMÉNYVÁLTÁS TÜKRÉBEN	

Attiláné LADNAI.....	89
ÉRTÉKÍTÉLETEK ÉS NORMAVILÁGOK A KÖZÉPISKOLÁSOK SZEMŰVEGÉN KERESZTÜL	

Ildikó LAKI.....	110
THE EDUCATIONAL AND SOCIAL CONDITIONS OF YOUNG ADULTS LIVING WITH DISABILITIES IN HUNGARY	

Ádám NAGY - Attila KÖLCSEY.....	120
AZ ALFA-GENERÁCIÓ MARGÓJÁRA: MARKETING VAGY TUDOMÁNY?!	

Melinda NAGY - Pavol BALÁZS - Csaba SZINETÁR - János NEMCSÓK Jozef HUSZÁR - Kinga HORVÁTHOVÁ.....	127
ANALÝZA INTEGRÁCIE VYBRANÝCH PRIEREZOVÝCH KOMPETENCIÍ DO ŠTUDIJNÝCH PROGRAMOV UČITEĽSTVA BIOLÓGIE (V KOMBINÁCII) NA PEDAGOGICKEJ FAKULTE UNIVERZITY J. SELYEHO	
Rita Gizella PÁSZTOR.....	136
KETTŐS KISEBBSÉGI LÉT ELLENÉRE SIKERES ROMA ÉLETUTAK A BIHAR MEGYEI ÉRMELLÉKEN	
István PŐCZE.....	146
A LOGOTERÁPIA EMBERKÉPE ÉS ALKALMAZÁSÁNAK LEHETŐSÉGE A PEDAGÓGIÁBAN	
Béla PUKÁNSZKY.....	156
A FEKETE PEDAGÓGIA GYERMEKALATTVALÓI – ESZMETÖRTÉNETI VÁZLAT EGY „PROVOKATÍV KÖNYV” MARGÓJÁRA	
Anikó SÁNDOR.....	164
MAGAS TÁMOGATÁSI SZÜKSÉGLETŰ ÉS INTELLEKTUÁLIS FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ TANULÓK ÖNRENDELKEZÉSE A NEVELÉSTUDOMÁNY NÉZŐPONTJÁBÓL	
Kálmán SÁNTHA.....	189
INNOVATÍV KUTATÁSMÓDSZERTANI TECHNIKÁK A KVALITATÍV NEVELÉSTUDOMÁNYI VIZSGÁLATOKBAN	
Terézia STRÉDL.....	198
ISMERJÜK GYERMEKEINKET?!	
Lilla SZÉNÁSI.....	205
A TÖBBSZÖRÖS INTELLIGENCIA ELMÉLETI ALKALMAZÁSA A HITOKTATÁSBAN	
Vilmos VASS.....	219
AZ INNOVÁCIÓ SZEREPE A TARTALMI SZABÁLYOZÁS SZINTJEIN	
„A nevelés és az oktatás módszertana” szekció – Sekcia „Metodika výchovy a vzdelávania“.....	
228	
Benjámín BACSÓ.....	230
A GYERMEKVÉDELMI SZAKELLÁTÁSBAN ÉLŐK ISKOLAI PROBLÉMÁI	
Judit BOGNÁRNÉ KOCSIS.....	241
A TÁRSAS ÉS A VALLÁSOS LELKÜLET SZEREPE A SZOCIALIZÁCIÓS FOLYAMATOK EREDMÉNYESSÉGÉBEN	

Tomáš BOROŠ.....	255
INOVATÍVNA HUDOBNÁ EDUKÁCIA - HUDOBNÁ TVORBA V INTENCIÁCH NÁVRHU SYSTEMATIKY HUDOBNEJ EDUKÁCIE	
Andrea BUJDOSÓNÉ PAPP.....	264
SZÖVEGÉLMÉNYEINK KÖZÖSSÉGE	
Agáta CSEHIOVÁ.....	274
KREATÍVNE VYUČOVANIE A KOMPLEMENTÁRNE ČINNOSTI V RÁMCI HUDOBNEJ EDUKÁCIE	
Andrea ČONKOVÁ, Zuzana CHMELÁROVÁ.....	283
TRÉMA - PREKÁŽKA PREZENTÁCIE PROJEKTOV NA VYSOKEJ ŠKOLE	
Beáta DOBAY - Karol GÖRNER - Elena BENDÍKOVÁ.....	290
A SELYE JÁNOS EGYETEM ÚSZÓTANFOLYAMÁNAK ELEMZÉSE - ANALYSIS OF SWIMMING COURSE OF J. SELYE UNIVERSITY	
Annamária DULAINÉ MADARÁSZ.....	302
KORSZERŰ SZEMLELET A KISGYERMEKEK ZENE-HALLGATÁSRA NEVELÉSÉBEN MODERNITY IN LISTENING TO MUSIC	
Alice EGED.....	310
AZ ALSÓ TAGOZATON IDEGEN NYELVET TANÍTÓK KÉPZÉSÉNEK RENDSZERE MAGYARORSZÁGON	
Zsuzsanna HANÁK.....	326
SCHULREIFE, FORSCHUNGSERGEBNISSE UND METHODISCHE EMPFEHLUNGEN	
HERPAINÉ LAKÓ Judit – BODA Eszter – OLVASZTÓNÉ BALOGH Zsuzsa – HIDVÉGI Péter.....	334
GENERÁCIÓK ÉRTÉKKÖZVETÍTŐ SZEREPE A TESTNEVELÉS ÉS SPORT TERÜLETÉN	
Jánosné HOVÁNSZKI.....	342
ZENEI INNOVÁCIÓ AZ ÓVODAPEDAGÓGUS KÉPZÉSBEN	
Szilárd KMECZKÓ.....	349
KÉT KÍSÉRLET A TERMÉSZETTUDOMÁNYI ISMERETEK ELMÉLYÍTÉSÉRE ÉS A SZEMLELETFORMÁLÁSRA A DEBRECENI REFORMÁTUS HITTUDOMÁNYI EGYETEM TANÍTÓ SZAKOS HALLGATÓI KÖRÉBEN	
MÜLLER Anetta – BÍRÓ Melinda – VÁCZI Péter – HERPAINÉ LAKÓ Judit.....	369
AZ OLIMPIA HATÁSAI A GAZDASÁGRA, TÁRSADALOMRA	
ORSOVICS Yvette.....	375

HAGYOMÁNYAINK, SZOKÁSAINK ÉS NÉPI KULTÚRÁNK JELENLÉTE AZ ALSÓ TAGOZATOS ÁLLAMI OKTATÁSI PROGRAM FÉNYÉBEN

ANDREA PUSKÁS.....	389
USING DRAMA TECHNIQUES AND GAMES IN TEACHING GRAMMAR TO YOUNG LEARNERS IN THE EFL CLASS-ROOM	
Péter SZABÓ - Beáta DOBAY.....	405
AZ ÚSZÓTANFOLYAMON RÉSZTVEVŐ SELYE JÁNOS EGYETEM HALLGATÓINAK SPORTOLÁSI SZOKÁSAI	
Edita SZABÓOVÁ.....	413
OKTATÁSI STRATÉGIÁK AZ ÓVODAPEDAGÓGUSOK KÉPZÉSÉBEN A KOMÁROMI SELYE JÁNOS EGYETEMEN	
Borbála TAMÁSINÉ DSUPIN.....	423
„KÖDMÖNT KÖSZÖRÜLÜNK...” – NÉPI JÁTÉKAINK JÖVŐJE AZ ÓVODAPEDAGÓGIÁBAN	
Tímea, H. TOMESZ.....	436
ALTERNATÍVÁK, ALTERNATÍV LEHETŐSÉGEK A KOMMUNIKÁCIÓS KÉSZSÉGEK FEJLESZTÉSÉRE	
Peter ZOLCZER.....	446
THE INTEGRATION OF TRANSLATION AND AUDIOVISUAL MEDIA INTO LANGUAGE LEARNING	

KETTŐS KISEBBSÉGI LÉT ELLENÉRE SIKERES ROMA ÉLETUTAK A BIHAR MEGYEI ÉRMELLÉKEN

Rita Gizella PÁSZTOR¹

ABSTRACT

Romania is one of the poorest countries in the European Union, the rise of poverty and social inequalities continue to generate significant challenges for the country to solve. These social phenomena severely affect the lives of resident Roma communities.

The study aims at unveiling the successful life paths of those young Hungarian Roma living in Romania, in spite of prevailing poor conditions. Success will be defined by the criteria of mainstream society, where education is one of its dimensions. The target group of the study consists in successful Hungarian Roma living in the rural areas of the northern part of Bihor county, which is mostly inhabited by Hungarians. The research is based on qualitative methods.

All these analyzes and forward-looking solutions contribute to the foundation of action strategies; regional demographic indicators, which reveal the possibilities of survival of Hungarian-language schools, cannot be ignored.

KEYWORDS

Roma; double identity; double minority; poverty; success.

BEVEZETŐ

Románia egyik legszegényebb országa az Európai Uniónak, a növekvő szegénység és társadalmi egyenlőtlenségek folyamatosan jelentős kihívások elé állítják az országot. Az itt élő roma közösségek életét az említett társadalmi jelenségek súlyosan befolyásolják. Romániában él az egyik legjelentősebb roma kisebbség, pontos számadatok nem állnak rendelkezésre, de különböző becslések ezt erősítik. A népszámlálási adatokra alapoznak leggyakrabban a kutatások, bár tudjuk, hogy ezek közel nem a teljes roma populációt jelentik, hisz itt az önmagukat nem romának vallók (hanem román, magyar, esetleg más) nem jelennek meg. Rájuk jellemző rossz társadalmi körülményeik miatt szegénységi mutatóik is aggasztó értékeket jeleznek. A nem roma lakosság szegénységi rátája 40 százalék, a roma lakosság esetében ez a szám 81 százalékra tehető[1].

Jelen tanulmány célja bemutatni azokat a sikertényezőket, amelyek sajátos helyzetben lévő, magyar cigány fiatalok életútjának pozitív alakulásához járulnak hozzá. Ezek a fiatalok többszörösen hátrányos helyzetben vannak, esetleges szociális hátrányaik mellett, identitásukból eredő kettős kisebbségi létük is hátrányt generál a román társadalomban. Egyszerre számítanak roma etnikumnak, illetve magyar kisebbségnek. Őket a roma közösség sem érti meg. A tanulmány során mindkét elnevezést alkalmazzuk, roma és/vagy cigány, bármilyen különbségtétel nélkül.

Tanulmányunk két szerkezeti egységre tagolódik, az első rész szakirodalmi áttekintést nyújt az identitásról és a továbbtanulási tényezőkről a kutatási témánk vonatkozásában, a má-

¹ Pásztor Rita Gizella, egyetemi adjunktus, Partiumi Keresztény Egyetem Nagyvárad, Románia ritapasztor@gmail.com

sodik részben a kutatási terület sajátosságait és kvalitatív adatgyűjtésünk, az életút interjúk elemzését, kutatási eredményeinket mutatjuk be.

Kettős identitás- kettős kisebbség²

Az identitás meghatározása nem könnyű feladat. Nagyon sok elmélet foglalkozik ezzel a témakörrel. Ezek az elméletek az identitást egy összetett jelenségként írják le és kiemelik, hogy az azonosságtudat, az identitás egy kisebbség számára a közösségi megmaradás feltétele [2].

A tanulmányban az identitást, úgy tekintjük, mint egy kategória, amely segítségével az egyén megtalálja a társadalomban elfoglalt helyét. Az identitás teszi lehetővé, hogy meghatározható legyen valamilyen csoportba, közösségbe való tartozás, az egyént identitása „horgonyozza le a társadalomban” [3, o. 227].

A megnevezett identitással kiválasztásra kerülnek az önmeghatározást és önbesorolást meghatározó elemek [4], melyek révén kirajzolódnak az egyes identitások közötti eltérések.

Az identitás kategóriákat hoz létre, melyek segítségével az egyén önmagát, hozzá hasonló helyzetben lévő társaival együtt egy társadalmi csoport tagjának tekinti [5]. Azonban, egyszerűen több identitáshoz lehet lojális az egyén, hisz mindenki rendelkezik egy személyes identitással és egy társadalmi, kollektív identitással, a „mi” érzéssel. Ez az állapot kettős identitást eredményez [6].

Az etnikai identitás felvállalása függ attól, hogy az adott társadalomban milyen megítélésű az adott etnikum, jár-e előnyökkel vagy hátrányokkal az azonosulás. Ha az egyén számára ez negatív hatású, megpróbálja megszüntetni kötődését. Ami azonban nem sikerülhet minden esetben, például, ha a csoporthoz tartozásnak külső jelei is vannak, ez nem megvalósítható [7]. Tajfel szerint az emberek annak a csoportnak a normáit fogadják el, amely pozitív vonatkozásokkal bír [3], [8].

Kisebbségnek, egy állam nemzeti jellegét meghatározó néphez képest, kisebb számban megjelenő csoportot tekintünk. A kisebbség fogalma, csak a többség fogalmával együtt értelmezhető. „A kisebbségek különböző társadalmi együttesek, melyeknek közös jellemzőjük, hogy elkülönülnek a többségi társadalomtól.” [9, o. 198]. Ez a lét egy másságra is utal, valakihez képest mások vagyunk, amelynek különböző okai lehetnek, mint etnikai tulajdonságok, beszélt nyelv, politikai helyzet, létszám [10]. A kisebbségi lét társadalmi különbözősége vonatkoztatható, amely gyakran társadalmi hátránnyá alakul [5].

A kettős kisebbségi lét kettős identitás keveredéseként jön létre. Két identitás elemei vegyülnek, az egyén átveszi azokat az összetevőket, amelyek számára előnyösek [10].

A cigányságot nevezzük etnikumnak, olykor nemzetiségnek, kulturális identitással felruházott szociális rétegnek, ebben az esetben a besorolás dimenziója a társadalmi- gazdasági státus, vagyis a marginalizáltság [11]. Az etnikai kisebbség különbözik a többségtől nyelv, kultúra, hagyományok alapján, de nincs anyanemzete ezért nem nemzetiség [12]. Kutatásunkban ezek az elméleti pillérek magyarázzák a kettős kisebbségi létet.

Témánk szempontjából az etnikai identitás és a nemzeti identitás fogalma releváns. Az egyén identitása meghatározásakor, több identitás elemeit ötvözheti, ezért egy időben több identitással rendelkezhet. Az észak-bihari (Érmelléki) roma közösséget legalább két identitás jellemezi, ezek az etnikai és nemzeti identitás. Célcsoportunk egyfelől magyar nemzetiségűek, másfelől pedig roma etnikum tagjai. Ez a kettős identitás pedig kettős kisebbségi helyzetbe

² Jelen fejezet átdolgozott változata Pásztor Rita (2015): Kettős identitás - kettős kisebbség - roma etnikum, Metszetek, Debrecen, tanulmányoknak.

sodorja az említett közösséget. Ők származásuk, szokásaik tekintetében roma identitásúak, nyelvükben azonban magyarok. A kettős identitás esetében, keverednek az identitás összetevői. Ebben az esetben, az tapasztalható, hogy beépülnek a roma identitásba a magyar identitásból preferált elemek, mint a nyelv, a vallás. A térségben ahol élnek, a magyarok jelentik a többségi társadalmat, a szocializációs folyamatok eredménye a magyar nemzeti tudat kialakulása. A többségi társadalom számára ez kisebbségi identitás, csak a térségben jelent pozitív hovatartozást [5].

Továbbtanulást alakító hatások

A roma kutatások legtöbbjének fókuszában az alacsony státusból fakadó hátrányok vizsgálata áll, kevesebb figyelemet kapnak azok akik ebből a társadalmi rétegből, sokszorosan hátrányos helyzetből képesek sikereket elérni az iskolában és azon túl is [13]. Az oktatási expanzió következtében ugyan minden társadalmi réteg beléphet az oktatásba, ennek ellenére a társadalmi egyenlőtlenségekben nem mutatkozik nagymértékű változás. Elmarad az elvárt mobilitás [14]. Világossá vált, hogy a társadalmi problémákat az oktatási eszközök nem szüntetik meg [15]. Sokkal inkább eredményes az ha a hátrányos helyzetű tanuló olyan környezetbe kerül, ahol magasabb status jellemzi a közeget [16]. Az iskola nem szünteti meg, de képes csökkenteni a társadalmi, kulturális hátrányokat, a társadalmi mobilitás egyik csatornáját jelenti.

A szakirodalom a továbbtanulást meghatározó tényezők sokaságát fogalmazza meg. Ferge Zsuzsa kutatásai szerint a származás, a család anyagi helyzete, kulturális klímája, a település típusa a meghatározó [17]. Más kutatások oktatási rendszeren belüli (intézményhálózat, finanszírozás, anyagi helyzet, személyi feltételek, tárgyi feltételek, tanterv, tanítási módszerek) és azon kívüli (társadalmi háttér, lakóhely, nem kisebbséghez tartozás, demográfia) tényezőkkel magyarázzák a továbbtanulási aspirációkat [18]. Lannert a származás mellett az iskolai eredményesség fontosságát emeli ki [19]. Az eredményesség alakulását is számtalan faktor alakítja, esetünkben azt a szemléletet vesszük figyelembe, amely szerint a gyermek szocializációjának eltérő jellege megmutatkozik iskolai teljesítményében [20]. A cigányok iskolai teljesítményét két dimenzió alakítja, egyfelől társadalmi- gazdasági helyzetük, másfelől pedig az eltérő szocializáció, kultúra, nyelv (etnicitásból adódó). A hátrányos helyzet nem egyetlen problémában gyökerezik, hanem sokkal inkább a problémák összefüggő rendszerében [21]. A romák szocializációs hátrányai a szülők alacsony iskolai végzettségéből, szegénységéből, az írás- olvasási események és élmények szinte teljes hiányából fakadnak [22], [23]. A hiányos nevelés- oktatás a felnőtt életésélyeit nagymértékben befolyásolja, csökkenti a társadalom szövetébe való eredményes beilleszkedést.

Észak Bihar, az Érmellék jellemzői

Az ország etnikai összetételét elemezve azt látjuk, hogy Bihar megyében élő romák aránya magasabb, mint az országos átlag. Népes roma közösség él ezen a területen, ezért is fontos helyzetük megismerése (1.táblázat). 2011-ben ezeknek az értéknek a további növekedése figyelhető meg az országos, a Bihar megyei, illetve a kutatási kistérség esetében is, vagyis a roma lakosság száma a népszámlálások során egyre nagyobb értékeket mutatnak.

1. táblázat: Románia etnikai összetétele

Népszámlálás éve	Roma lakosság száma RO	Roma lakosság aránya RO	Roma lakosság aránya Bihar megye
1992	409 723	1,8%	3,4%
2002	535140	2,5%	5,01%

Forrás: INS³, saját szerkesztés.

Bihar megyében nem csak lélekszámban magas az itt élő romák aránya, hanem ugyan ilyen magas értéket mutatnak az iskolázatlansági adatok is, magas az iskolázatlan, nyolc általánost be nem fejezettek száma, és ezen belül az írástudatlanok is többen vannak, mint az országos átlag (2.táblázat).

2.táblázat: A romák iskolázatlanság szerinti megoszlása Romániában és Bihar megyében

Területi megoszlás	Cigány lakosság (10 év feletti)		Iskolázatlan		Ebből analfabéta	
Románia	477715	100%	96511	20%	67480	14%
Bihar megye	25198	100%	7059	28%	5107	20%

Forrás: INS, saját szerkesztés.

Az Érmellék aPartium legmagyarabb tájegysége, Bihar megye északi területeit, kis mértékben a magyarországi Nyírség egy részét, valamint Szatmár megye déli részét jelenti [24]. Afogalom leginkább néprajzi jellegű. Városhatárai: Nagykároly–Tasnád–Margitta–Székelyhíd–Létavértes– Érmihályfalva. A kutatás az Érmellék Bihar megyei részére, annak északi területére korlátozódik. A továbbiakban csak erre a területi egységre használjuk az Érmellék elnevezést. Az itt élő magyarok számára identitás meghatározást jelent ez a megnevezés.

Az alrégió szegregált szerkezetű településekből áll, jellemzően a roma közösségek külön, kompakt tömegben élnek [25]. Ebben rejlik az érmelléki településszerkezet sajátossága. A roma közösségek elkülönülten élnek, falun és városon is egyaránt. Ezeket a település részeket helyi elnevezéssel illetik, hívják cigánysornak, telepnek, kolóniának.

A területi profil elemzési eredményeként (3.táblázat) megállapíthatjuk, hogy az összlakosság 61,95 százaléka magyar, a román lakosság aránya 25,14 százalék, ugyancsak magas a romák aránya is, ez az érték 9,86 százalék. Ezek a számarányok a magyar, illetve roma lakosság esetében sokkal magasabbak, mint az országos, vagy mint a Bihar megyei adatok. Ezen a területen él Bihar megye roma lakosságának, közel 1/5-e, a magyar populációnak pedig 1/3 - a. Itt él a megye összlakosságának 12,5 százaléka. A számítások alapját minden esetben a 2011-ben végzett népszámlálási adatok képezték.

3. táblázat: A lakosság etnikai megoszlása

Etnika Térség	Összlakosság 100%	Román	%	Magyar	%	Roma	%	Egyéb ⁴ %
Románia	20121641	16792868	83,46	1227623	6,10	621573	3,09	1479577 7,35

³Institutul National de Statistica (Nemzeti Statisztikai Intézet), www.INSSE.ro

⁴ Egyéb kategóriába soroljuk a magyartól eltérő, más nemzetiségűeket, mint ukrán, szlovák, német, stb, valamint azokat is akik nem válaszoltak a népszámlálás során az adott kérdésre.

Bihar megye	575398	366245	63,65	138213	24,02	34640	6,02	36300	6,31
Érmellék	72047	18112	25,14	44635	61,95	7103	9,86	2197	3,05

Forrás: INS, saját szerkesztés.

Az anyanyelvi összetételt alapján magyar anyanyelvű az Érmellék lakosságának 68,17 százaléka, román anyanyelvű az $\frac{1}{4}$ -e, 25,63 százalék, és romani nyelvűnek vallotta magát 3,2 százalék. A demográfiai adatok alapján az Érmellék az egyik legmagyarabb kistérség a romániai Partiumban.

Az értékeket nézve, megállapíthatjuk, hogy jelentős eltérés van a magyar, illetve cigány etnikai arányok és az anyanyelvi arányok között. Ezek a különbségek erősítik azt, hogy az önmagukat romának vallók nagy számban magyar anyanyelvűek.⁵

Az országos, megyei és térségi iskolázottsági adatokat összevetve (4. táblázat) megállapíthatjuk, hogy a térség lakosságának iskolázottsági szintje jóval alacsonyabb mint a megyei, vagy az országos szint. Az érmelléki lakosság 58,53 százaléka alacsonyan iskolázott, mindössze 6,38 százaléka rendelkezik felsőfokú végzettséggel. Az országos és a megyei adatok is kedvezőbb arányokat mutatnak, hisz felsőfokú végzettségű a lakosság több mint 14 százaléka. Ezekből az adatokból arra következtethetünk, hogy a munkaerőpiaci sikerességük elmarad, nem jutnak jó munkához, magas jövedelemhez. A térség fejlettségének mutatója a humán erőforrás mennyisége és kvalitása. Az előbbi adatokat értelmezve, megállapíthatjuk, hogy a kvalitását tekintve nagyon alacsony szint jellemzi az itt élő lakosságot.

4. táblázat: A 10 év feletti lakosság iskolázottsága

Iskolázottság % Terület	Felsőfokú végzettség	Posztliceális képzés- technikum	Elméleti líceum	Szakiskola	8. Általános iskola	4. Elemi iskola	Ebből is- kolázatlan
Románia	14,38	3,19	24,36	13,88	27,01	14,18	3
Bihar megye	14,08	3,13	26,12	14,43	25,55	13,15	3,54
Érmellék	6,38	1,56	19,7	13,83	36,84	16,1	5,59

Forrás: INS, saját szerkesztés.

Elszomorító adatok ezek, ezért is nagy jelentőségű a pozitív modellek bemutatása, az olyan életutak feltárása, amelyekben a roma integráció sikeressége mutatkozik meg, a tanulási motiváció ösztönzését, a társadalmi felzárkózás lehetőségének példázatát jelentik, de csak azok számára akik sikerrel vesznek részt az oktatási folyamatokba. A formális oktatásban töltött idő befolyásolja a felnőtt életet kihívásainak kezelési stratégiáit.

⁵ Az adatok a www.recensamantromania.ro adatbázisra épülnek.

Sikeres roma életutak

Siker stratégia elemeit, a társadalmi státusz megszerzésének tényezőit az iskolázottság és a munka jelentik [26]. A jobb iskolai végzettség, feltételezhetően, a társadalmi státusz pozitív változását eredményezi [27]. Sikeres, aki elfogadja a befogadó társadalom értékeit, normáit [7]. A kutatás során sikeresnek azokat a fiatalokat tekintjük, akik legalább tíz osztállyal rendelkeznek és a megkérdezés pillanatában alkalmazásban állnak vagy felsőoktatásban vesznek részt.

Sikeres roma életutakat vizsgáló kutatások eredményeként született meg az életutak tipologizálási lehetősége. Ennek alapján a cigány fiatalnak akkor van a legnagyobb esélye legalább érettségit szerezni, ha városban születik, ha városban jár iskolába, ha családjával él rendezett családi körülmények között és legtöbb három testvérrel, ha tipikus tanulói útvonal jellemzi iskolai éveit, vagyis nem hiányzik, nincs évismétlés sem évkihagyás az oktatási évek alatt, ha összességében kellemes emléket és élményeket szerez az egyes iskolai szinteken, családjának anyagi helyzete átlagon aluli, ugyan, de biztos megélhetés jellemzi [28].

A jelen kutatás célja feltárni a sikerességet meghatározó tényezőket a családi háttér, identitás, iskolázottság, sikeresség vizsgálatával. Kutatásunk kérdései arra vonatkoznak, hogy milyen tényezők mozdtítják elő a roma fiatalok iskolai karrierjének sikerességét egy romániai kistérségben, ahol többségében magyar kisebbség él, az itt élő szociálisan deprivált roma közösségek, pedig magyar cigányok. Választ keresünk arra a kérdésre is, hogy milyen tipológiai jegyek jellemzik a kutatásban résztvevők életútját.

Az autobiográfiák szolgálták elemzésünk adatait. Ez a módszer lehetővé teszi, hogy az egyén szubjektív, saját értelmezésben mutassa be életét, így szolgáltat adatot társadalmi jelenségek (pl. mobilitás) vizsgálatához [29], megfogalmazza saját véleményét és következtetéseit.

Az életút interjú alkalmazása, mint kutatási módszer, módot teremt arra, hogy mélyebb tudást nyerjünk a vizsgált problémáról. Összesen hét életút interjú készült, fiatal magyar romákkal, akik a kutatási területen éltek. Kiválasztási feltétel az volt, hogy a megkérdezettek magukat romának vallják, illetve sikeresek legyenek az általunk meghatározott szempontok szerint. Az életút interjúk során a megkérdezettek rekonstruálták és értelmezték életük szakaszait, visszaemlékeztek életútjuk fontosabb állomásaira, főleg a téma szempontjából meghatározó eseményekre, arra, hogy mi is segítette őt abban, hogy tanulhassanak és eljussanak egy magasabb társadalmi státust adó helyzetbe.

A megkérdezettek között mindössze egy férfi van, a többi nő. Korösszetétel alapján a megkérdezettek 21 és 26 év közöttiek. Három fiatal felsőoktatásban vesz részt, négyen pedig dolgoznak, akik között három érettségivel rendelkezik, egy pedig tíz osztályt végzett. A felsőoktatásban lévők nők, egyikük művészeti szakon, másik kettő szociális munka szakon tanul. Ketten közülük nem a családban nőttek fel, hanem egyházi gyermekotthonban. Az érettségivel rendelkezők egyházi szociális intézmény alkalmazásában dolgoznak, hátrányos helyzetű cigány gyerekek körében, mint kiegészítő mentorok. A tíz osztályt végzett férfi mezőgazdasági vállalkozásban, traktoristaként dolgozik. Az érettségizettek, illetve a tíz osztályt végzett fiatalok mindig falun éltek.

Az interjú alanyai minden esetben homogén, nehéz anyagi körülmények között élő cigány családból származnak, illetve ketten gyermekvédelmi gondozásban nőttek fel. Szüleik ma is hagyományos cigány életmódot folytatnak, iskolázottsági szintjük alacsony, elemi osztályt végeztek.

A továbbiakban az interjúelemzések tartalmát mutatjuk be. Az információkat három szempont szerint rendszereztük: az identitáshoz való viszonyulás, a tanulással és sikerrel kapcsolatos attitűdök illetve a sikerességet támogató tényezők szerint.

Az identitáshoz való viszony

Identitásukhoz különböző módon viszonyulnak: „*egy kicsit sötét is vagyok...talán ha fehér lennék, könnyebb lenne...*” (V.25). Van aki olyan elemét emeli ki az identitásának, ami függetleníti a roma származástól: „*ki vagyok, egészséges nő, értékes vagyok*” (Zs.26) vagy „*mi itt mind magyarok vagyunk*” (L.21).

Azok a fiatalok akik, nem családjukban nőttek fel, mindkét esetben pozitívan tekintenek erre a tényre: „*a rokkolások közt kötöttem volna ki, s ma ott lennék biztos*” (V.25). A megkérdezettek között volt olyan is aki első sorban embernek tartotta magát, mert szerinte nem a nemzetiség számít, hanem a személyiség, másodszor pedig magyar cigánynak.

Az identitás profiljukra inkább a magyar identitás jegyei jellemzőek, anyanyelvük, szokásaik, életmódjuk szerint magyar, roma identitásukat antropológiai és szociális jegyeikben őrzik. Véleményük szerint a romákra szokásaik és értékrendszerük miatt tekintenek úgy mint hátrányos helyzetű egyének. Elfogadásuk azért nehézkes, mert piszkosak, lusták, munkakerülők, hangoskodóak, nem megbízhatóak, csalók. Az interjúk tartalomelemzéséből az derült ki, hogy ezeknek a fiataloknak a származásuk szociális jellemzői változtak, társadalmi-gazdasági hátrányokból sikerült kikerülni, leküzdeni, azáltal, hogy fontosnak ítélték a tanulást és a munkát. A magyar identitásra úgy tekintenek, mint a továbbnemhaladás ösztönzőjére, a társadalmi mobilitás eszközeként, véleményük szerint, ha „*nem lennének magyarok*”, tudtak volna boldogulni. Számukra a magyar oktatási nyelvű iskolák voltak elérhetőek.

Tanulással és sikerrel kapcsolatos attitűdök

A tanulás a megkérdezettek közül mindenkinek a könnyebb boldogulás lehetőséget jelenti. Biztatást ehhez azonban nem minden esetben kapnak környezetüktől: „*Nekem nem azt mondták, hogy legyek szófogadó, tanuljak jól, hanem hogy olyan legyek, mint ők*” (R. 26). Azonban ezzel ellentétes szülői magatartással is találkoztunk, egyik interjú alanyunk így emlékszik édesanyja mindig azt mondta: „*Elég, ha ő kapál, nekem már ne kelljen!*” (L23). Előfordul az is, hogy a megkérdezettek egyrésze, a beilleszkedés lehetőségét látják az iskolába járásba: „*igyekeztem beállni a nép közé, mentem én is a többi után, kakukk tojás voltam*” (V.25).

A sikerről alkotott kép is eltérő a megkérdezettek között, ugyanis nem mindegyikük véli úgy, hogy az elért eredménye „sikert érő”: „*nem vagyok a legjobb, ügyeske vagyok*” (V.25). A válaszokból jól kirajzolódik az, hogy az iskolázottság, a munkahely a roma közösség számára nem jelent feltétel nélküli sikert: „*egyetemet akar végezni...sorry, te nem vagy képes, ...ami motivált: azért is megmutatom*” (I. 25). Egyik interjú alany nagyon érdekesen fogalmazza meg, azt ahogyan ő lemérte a sikerességét: „*régen a koldus cigányok nem tudták eldönteni, hogy tőlem kérjenek vagy sem, most már kérnek...és érdekes, hogy apámékkal magázzuk egymást*” (I. 25). A kiemelkedést nem cigány kritériumok alapján mérik, hanem a többségi társadalumnormái szerint, viszont az elért sikert, a kitörést a többségi társadalom is és a roma közösség is ellenszenvvel szemléli.

A sikerességet támogató tényezők

Az interjúkból kitűnik, hogy a sikertényezőt vagy a vallásosság, vallási közösséghez tartozás, vagy mentor, támogató segítsége (aki legtöbb esetben egy pedagógus), vagy speciális intéz-

kedések bevezetése jelentheti, mint például olyan munkahelyek létrehozása, ahol romákat alkalmaznak. Mindegyik interjú alany beszélt egy személyről, akinek hálás azért, hogy neki másképp alakult az élete. Van akiben a tehetséget fedezte fel a jó szemű pedagógus, „*a tudományos anyuka volt*”, van ahol példaképről beszéltek, „*mindig mindent magyarázó, türelmes tanító*”. A megkérdezett egyrészének családjára jellemző a támogató magatartás a továbbtanulást illetően, de ez önmagában egyik esetben sem bizonyul elégnek. Szükséges egy külső támogatás, amely segíti a fiatalokat a pályaválasztásban, a jövő tervezésben. A továbbtanulás valós társadalmi mobilitást eredményez. Az esetekre leginkább a véletlen továbbtanulás [28] modellje jellemző.

A családi háttér nem tekinthető a továbbtanulás pozitív irányú befolyásolójának, a családon kívüli tényezőknek köszönhető az eredményesség, mint az elfogadó osztálytársak, kellemes iskolai élmények, nem roma barátok, támogató pedagógusok. A tanulói útvonalakra, a formális oktatásban megtett útra, az jellemző, hogy nem tartalmaz atipikus jegyeket, nem hiányoztak indokolatlanul, nem buktak, nem voltak évismétlők, sem magatartási problémák nem fordultak elő az évek alatt. Mindenki elégedett a diplomájával, úgy érzi, hogy ennek köszönheti a jó munkát, a sok barátot, azt, hogy mindene megvan. Az iskolázottságnak eszmei értékét is tulajdonítanak, önbecsülésüket erősíti az a tény, hogy a családból ők azok akik vitték valamire.

Ezek a fiatalok mindegyike sikeres, ha a többségi társadalom normáit vesszük alapul, de nem minden esetben azok, saját közösségükön belül, például, mert még egyiknek sincs gyereke, túl a huszadik életévükön sem. Foglalkoznak a családalapítás gondolatával, a párjuktól azt várják el, hogy iskolázott legyen és dolgozzon. A gyermekszámot illetően a többségi társadalmi szokásokat követik, legtöbb két gyereket vállalnának.

A többségi társadalom értékeinek és normáinak elfogadása, az integráció első lépése, nehéz azon a felfogáson változtatni, ami a romákra jellemző, hogy jóval magasabb az oktatásban való beruházás, idő, mint a várható eredmény. Lassan ismerik fel azt, hogy a jó pályát, a jó munkahelyet a jó iskola generálja.

KÖVETKEZTETÉS

Kutatásunk összegzéseként megállapítható, hogy az elemzet biográfiákban hasonlóság fedezhető fel, az, hogy olyan mozzanatokat tartalmaznak, amelyek nincsenek meg a tradicionális cigány sorsokban. Ilyen mozzanat önmagában az iskolázottság, de a szemléletváltásuk is ezt tükrözi, ahogyan a munkáról, családalapításról nyilatkoznak. Ők azok akiknek sikerült a hátrányos helyzet generációkon keresztül átöröklődésének véget vessenek. Életükben a sikeresség a továbbtanulással áll szoros összefüggésben.

Kutatási kérdésünkre, mely a továbbtanulást befolyásoló tényezőkre vonatkozik, az a válasz fogalmazható meg, hogy ezeknek a fiataloknak az életútjukat a családon kívüli tényezők alakították, főleg a környezeti hatások szerepe jelentős. Ezeknek a hatásoknak köszönhetően a szocializációs készségük fejlődött. Emellett az egyéni ambíciók, tanulási attitűdök is megjelennek. Ezek a hatások, események jelentik az egyéni kiemelkedések sikertényezőit. Interjú alanyaink tipológiai jegyeire az jellemző, hogy inkább nők, pozitív iskolai élményeik vannak, mélyszegénységből jönnek, tipikus tanulói útvonalat járnak be, szüleik nem bátorítják, de nem is akadályozzák tanulásukat, értékrendszerük a roma közösségtől eltérő.

Az iskolák felkészületlenek a térség demográfiai összetételének módosulására, arra változásra, hogy a jövő tanulói többségében roma tanulók lesznek. Ez pedig mind pedagógiai, mind szociális kihívásokat hoz majd. Az iskolának képessé kell válni arra, hogy hozzájáruljon a társadalmi integráció kialakulásához, eleget tegyen a társadalmi elvárásoknak. Az iskola

esélyegyenlítő szerepe kimagasló, de csak oktatási intézkedésekkel nem szüntethető meg a lemaradás, szükség van gondozási programok, szociális felzárkóztatási stratégiák kidolgozására. A roma gyerekeknek és szüleiknek folyamatosan meg kell küzdeni a rossz anyagi helyzettel, a szegregációval, a kirekesztettséggel, a mindennapi bajokkal. Ilyen helyzetből indulnak el az iskolába, erőforrásaik pedig nem elegendőek, ahhoz, hogy eredményesen végig is járják.

A sikeres modellek bemutatása, a pozitív példák feltárása erősítik, egyfelől a társadalmi percepciót a romákkal kapcsolatban, másfelől pedig példát jelentenek saját közösségük számára is, bemutatva azt, hogy van kiút a hátrányos helyzetből egy decens élet felé. Az oktatás az egyén fejlődéséért, valamint a társadalom fejlődéséért is felelős. A társadalom feladata, hogy megtanítsa a roma közösségeket arra, hogy a gazdaság erőforrása a tudás, az élet, a jövő tudás és munka nélkül elképzelhetetlen, ezek hiányában a társadalmi beilleszkedés is sikertelen. A jövő megválaszolendő kérdése, hogy hogyan segítjük a roma közösséget a társadalmi helyzetük megváltoztatásában, a társadalmi sikeresség elérésében.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1] S. Cace. 2014. „Politici de incluziune a romilor în statele membre ale Uniunii Europene (Roma integrációs politikák az Európa Unió tagállamaiban)”. Institutul European din Romania.
- [2] V. Veres. 2005. *Nemzeti identitás Erdélyben – szociológiai olvasatban*. Budapest: Akadémia Kiadó, 2005.
- [3] G. Csepeli, *A meghatározatlan állat*. Budapest: EGO School
- [4] G. Bindorffer. 2003. „Határon innen – határon túl”. 2003.
- [5] R. Pásztor. 2015. „Kettős identitás - kettős kisebbség - roma etnikum”, *Metszetek*, 2015.
- [6] É. Keszthelyi. 2009. „Kettős identitás és politika kapcsolata Belgiumban”, *Külügyi Szemle.*, o. 88–116, 2009.
- [7] K. D. Tóth. 2004. „Kiemelkedett cigányok (Gypsy/travellers) etnikai identitásának jellegzetességei Angliában”, *Szociológiai Szemle.*, o. 58–76, 2004.
- [8] H. Tajfel. 1980. „Csoportközi viselkedés, társadalmi összehasonlítás és társadalmi változás”, in Csepeli György (szerk): *Előítéletek és csoportközi viszonyok. Válogatott tanulmányok*, Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 1980a.
- [9] T. Kozma. 2009. *Az összehasonlító neveléstudomány alapjai*. Eger: EKF Líceum Kiadó
- [10] G. Bindorffer, *Kettős identitás*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó, 2001.
- [11] A. Csongor. 1992. „Cigány gyerekek az iskolában”, *Phralipe*, 2, o. 14–19, 1992.
- [12] T. Fiáth. 2002. „A magyarországi roma népesség általános iskolai oktatása”, in Babusik Ferenc (szerk): *A romák esélyei Magyarországon: Aluliskolázottság és munkaerőpiac – a cigány népesség esélyei Magyarországon*, Budapest: Kávé Kiadó, Delphoi Consulting. o. 11–70.
- [13] J. Collins és F. Thompson. 1997. „Family, School, and Cultural Capital.”, *Saha, Lawrence J. (szerk.): International Encyclopedia of the Sociology of Education*. Pergamon Press, Oxford, o. 618–623.
- [14] F. Gázsó. 1976. *Iskolarendszer és társadalmi mobilitás*. Budapest: Kossuth Kiadó, 1976.
- [15] J. Papp. 1997. „A hátrányos helyzet értelmezése”, *Educatio Füzetek*, köt. I, o. 1–6, 1997.

- [16] J. S. Coleman és others. 1966. „Equality of educational opportunity.”
- [17] Z. Ferge. 1972. „A társadalmi struktúra és az iskola rendszer közötti néhány összefüggés”, *Szociológia*, 1, o. 10–35
- [18] A. Imre. 2010. „Tanulói és tanulási utak a 90-es években”, *Educatio*, köt. 2, o. 251–263, 2010.
- [19] J. Lannert,. 1998. „Pályaorientációk”, *Educatio Füzetek*, 3., o. 436–446, 1998.
- [20] F. Gazsó. 1971. *Mobilitás és iskola*. Budapest: Társadalomtudományi Intézet. 1971.
- [21] T. Cserti-Csapó. 2012. *A cigány népesség a társadalmi - gazdasági térszerkezetben*. Budapest: Virágmandula Kft
- [22] G. Kertesi és G. Kézdi. 2010. „Iskolázatlan szülők gyermekei és roma fiatalok a középiskolában: Beszámoló az Educatio Életpálya-felvételének 2006 és 2009 közötti hullámaiból”, Budapest Working Papers on the Labour Market.
- [23] G. Kertesi és K. Kézdi. 1996. „Cigány tanulók az általános iskolában (helyzetfelmérés és egy cigány oktatási koncepció vázlata)”, *Educatio Füzetek*, köt. 3, 1996.
- [24] F. Szilágyi. 2008. „Érmellék tájegység és/vagy kistérség?”, *Érmelléki Kalauz*, köt. 2, 2008.
- [25] G. Szilágyi, G. Flóra, és G. Ari. 2007. *Bihar megye gazdasági- társadalmi fejlődése. Eredmények és távlatok*. Kolozsvár: Scientia
- [26] V. Burtea. 2012. „Trei profiluri ale romilor de succes (A sikeres romák három profilja)”, in *Burtea Vasile- Zamfir, Elena (szerk): Prezent și perspective în cultura romă în viziunea intelectualilor, liderilor și oamenilor de succes romi (Jelen és jövő a roma kultúrában az értelmiségi, vezető és sikeres romák szemszögéből)*, Bukarest
- [27] J. Csoba,. 2002. „Integráció és diszkrimináció a munka világában: a cigányok munkavállalási és jövedelemszerzési formái”, in *Béres Csaba (szerk): Kirekesztődés vagy integrálódás? A társadalmi integráció akaadályai és lehetőségei a roma fiatalok körében*, Debrecen: Kossuth Kiadó. 2002, o. 65–106.
- [28] K. Torkos,. 2005. „Két kultúra határán-cigány diplomások életút vizsgálata az ezredfordulón Magyarországon”, Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar Interdiszciplináris Társadalomtudományok és Bölcsészettudományok Doktori Iskola Neveléstudományi Doktori Program, Debrecen. 2005.
- [29] Zs. Bögre. 2003. „Élettörténeti módszer elméletben és gyakorlatban”, *Szociológiai Szemle.*, köt. 1, o. 155–169.

Internetes források

Nemzeti Statisztikai Intézet honlapja, www.insse.ro (letöltve 2015.11.15.)

Népszámlálási adatok, www.recensamantromania.ro (letöltve 2015. 08.15.)